

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۰/۵/۲۲

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

بررسی پیشرفت تحصیلی و تنیدگی تحصیلی در دانش آموزان

غلامرضا نعمتی^۱ . غلامعباس نعمتی^۲ . محبوبه رحیمی^۳

۱ - لیسانس تربیت بدنی. آموزگار رسمی اداره آموزش و پرورش شهرستان سرچهران. ایران

۲ - لیسانس روانشناسی . دبیر رسمی اداره آموزش و پرورش شهرستان سرچهران. ایران

۳ - لیسانس ادبیات. دبیر رسمی اداره آموزش و پرورش استان فارس. ایران

چکیده:

هدف از پژوهش حاضر بررسی پیشرفت تحصیلی و تنیدگی تحصیلی در دانش آموزان می باشد. روش تحقیق مورد نظر در اینجا روش توصیفی-تبیینی بوده است که سعی شده است به توصیف و تبیین متغیرهای پژوهش از دیدگاه های مختلف پرداخته شود. سپس برای گردآوری اطلاعات مورد نیاز نیز در این تحقیق از روش اسنادی-کتابخانه ای استفاده شده است که در این روش سعی می شود با بررسی اسناد، کتاب، مقاله و... معتبر و انتخاب مطالب مناسب در راستای رسیدن به اهداف پژوهش گام برداشته شود. پس از گردآوری، توصیف و تبیین مطالب جمع آوری شده با مقایسه و تحلیل مطالب به تدوین قسمت نتیجه گیری پرداخته شده است. به طور خلاصه پژوهش ها نشان دادند که تنیدگی تحصیلی با پیشرفت تحصیلی رابطه منفی و معنی دار دارند. تنیدگی فراگیر - به مثابه یک حالت برانگیختگی روان شناختی مستمر- نتیجه فزونی یافتن مطالبات موقعیتی بر توانایی های انطباقی افراد است

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

واژگان کلیدی: پیشرفت تحصیلی . تنیدگی تحصیلی . دانش آموزان

مقدمه

فرزندان یکی از ارکان اصلی خانواده محسوب می شوند. هر یک از فرزندان جهت سیر تکامل رشدی از مراحل مختلفی در طول زندگی خود(نوزادی تا کهنسالی) گذر می کند. پیشرفت تحصیلی موضوعی است که بخصوص در حال حاضر مورد توجه تمامی کشورهای جهان است و هر ساله مقدار زیادی از بودجه جوامع صرف تحصیل کودکان و نوجوانان می شود. مجموع هزینه های دولت ها برای آموزش و پرورش در کشورهای در حال توسعه، بطور بسیار بالایی افزایش یافته است. زیرا پیشرفت تحصیلی دانش آموزان یکی از مهمترین و عینی ترین معیارها برای بررسی و ارزیابی کارایی و اثربخشی نظام های آموزش و پرورش است و تمام کوشش ها و تلاش های این نظام در واقع جامه عمل پوشیدن بدین امر تلقی می شود(مهریان، ۱۳۹۱).

یکی از اهداف و وظایف مهم آموزش و پرورش ایجاد زمینه برای رشد همه جانبه فرد و تربیت انسان های سالم، کارآمد و مسئول برای ایفای نقش در زندگی فردی و اجتماعی است. از آنجایی که دانش آموزان به عنوان رکن اساسی نظام آموزشی کشور، در دستیابی به اهداف نظام آموزشی نقش و جایگاه ویژه ای دارند، توجه به این قشر از جامعه از لحاظ آموزشی و تربیتی، باروری و شکوفایی هر چه بیشتر نظام آموزشی و تربیتی جامعه را موجب می گردد. با این وجود از کل دانش آموزانی که وارد سیستم آموزش و پرورش می شوند، تعداد کمی از آنها می توانند

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

استعدادهای خود را شکوفا کنند و در این عرصه موفق گردند و به اصطلاح عملکرد تحصیلی خوبی از خود نشان دهند (میکائیلی، ۱۳۹۱).

بنابراین بررسی و پژوهش در باب پیشرفت تحصیلی در بین دانش آموزان، جایگاه ویژه خود را دارا می باشد. با توجه قدرت و ضعف دانش آموزان در خصوص عملکرد تحصیلی؛ همچنین، مهارت های لازم جهت مدیریت بعضی از شرایط سخت؛ در این میان، نقش واسطه ای سبک های مقابله ای در ارتباط بین تنیدگی و پیشرفت تحصیلی در بین دانش آموزان مورد بررسی قرار می گیرد.

- بیان مساله

از دیرباز، مساله از بین بردن افت آموزش یا پیشرفت تحصیلی مورد بحث و تفحص متخصصان تعلیم و تربیت بوده و همواره در پی آن پیشنهادات، راهکارها و سیاست هایی به همین منظور وجود داشته تا بتواند جلوی این معضل فرهنگی را گرفته و استفاده بهینه از امکانات مالی و منابع محدود کشور به عمل آید تا شاید برای همیشه این مشکل اساسی آموزش زدوده شود و دیگر شاهد حیف و میل شدن بیهوده بودجه های نظام آموزشی خود نباشیم (جهانی، ۱۳۹۶).

۱-۳- اهمیت پژوهش

هر نظام آموزشی و تربیتی برای دستیابی به بهترین نتیجه و رفع موانع و کمبودها در سراسر فرآیندهای آموزشی و پرورشی خود همواره از نظر متخصصان مربوطه مورد ارزیابی قرار می گیرد. مهمترین و عینی ترین معیار ارزیابی در این نظامها، پیشرفت تحصیلی است. همچنین پیشرفت تحصیلی از نقطه نظر علمی و عملی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

دارای اهمیت بسیاری است که این عامل یکی از عوامل مهم پذیرش در کلاس درس و دستیابی به یک شغل مناسب در آینده می باشد (مهر افروز، ۱۳۸۸).

پیشرفت تحصیلی دانش آموزان یکی از شاخص های مهم در ارزشیابی آموزش و پرورش است و تمام کوشش ها در این نظام در واقع تلاش برای جامعه عمل پوشاندن بدین امر تلقی می شود. به طور اعم کل جامعه و به طور اخص نظام آموزش و پرورش نسبت به سرنوشت کودکان، رشد و تکامل موفقیت آمیز آنان جایگاه آنها در جامعه علاقه مند و نگران است و انتظار دارد دانش آموزان در جوانب گوناگون، اعم از ابعاد شناختی و کسب مهارت و توانایی ها و نیز در ابعاد عاطفی و شخصیتی، آنچنان که باید پیشرفت و تعالی یابند (شریفیان، ۱۳۸۱).

بدون شک در دنیای پیشرفته امروزی یکی از علایم موفقیت فرد، پیشرفت تحصیلی است که بدون آن توسعه و ترقی هیچ کشوری امکان پذیر نخواهد بود. ترقی هر کشوری رابطه مستقیم با پیشرفت علوم و دانش و تکنولوژی آن کشور دارد و پیشرفت علمی نیز حاصل نمی شود مگر اینکه افراد خلاق تربیت شده باشند، پیشرفت تحصیلی ضمن اینکه در توسعه و آبادانی کشور مؤثر است، در سطوح عالی منجر به یافتن شغل و موقعیت مناسب و در نتیجه درآمد کافی می شود. دانش آموزان و دانشجویان که از موقعیت های تحصیلی برخوردارند، خانواده و جامعه با دیده احترام به آنان می نگرند. در جامعه با روحیه و نشاط بیشتری حضور خواهند یافت و در کنار اینها از هزینه های گزافی که از افت تحصیلی برآموزش و پرورش تحمیل می شود، کاسته خواهند شد (سیف، ۱۳۸۲).

دستیابی به بهره وری و بهبود کیفیت نظام آموزشی را می توان اثرگذار ترین عامل در توسعه کشورها دانست. تجارب کشورهای پیشرفته ای چون ژاپن در زمینه توسعه همه جانبه نیز حکایت از سرمایه گذاری بر روی منابع

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

آموزشی و انسانی دارد. در راستای دستیابی به این اهداف بهبود کیفیت موقعیت تحصیلی از جمله اهداف اساسی برنامه های آموزشی است. در حالی که امروزه افت تحصیلی یکی از نگرانی های خانواده ها و دست اندرکاران تعلیم و تربیت است. از جمله موضوعات مورد علاقه صاحب نظران علوم تربیتی یافتن شرایط و امکانات لازم و مؤثر در جهت تحصیلی موفق و پیشرفت تحصیلی است. اما عدم موفقیت در تحصیل زمینه ساز مشکلات فردی و اجتماعی و انحراف از دستیابی به اهداف سیستم آموزش است. محققین عوامل مختلفی را در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دخیل دانسته اند. اما با توجه به تفاوت های فرهنگی و تغییرات سریع عوامل در طول زمان نمی توان به عنوان یک قانون عمومی و کلی، علل خاصی را برای جوامع مطرح نمود. زیرا قوانین بافت فرهنگی و نسبت جامعه، نگرش مردم به تحصیلات، سطح درآمد والدین و غیره، همه از عواملی هستند که به طور اخص در یک جامعه بر شکست یا موفقیت تحصیلی تأثیر می گذارند(سیف، ۱۳۸۲). لذا با توجه به اهمیت نسل جوان جامعه به عنوان پایه و اساس پیشرفت، همچنین اهمیت سبک های مقابله ای در رفع تنش های متعدد، بخصوص در حیطه تحصیل، پژوهش حاضر؛ با هدف بررسی نقش واسطه ای سبک های مقابله ای در ارتباط بین تنیدگی و پیشرفت تحصیلی در بین دانش آموزان متوسطه شهر داریون، انجام می گیرد.

پیشرفت تحصیلی:

پیشرفت تحصیلی به جلوه ای(نمایی) از جایگاه تحصیلی دانش آموزان اشاره دارد که این جلوه ممکن است بیانگر نمره ای برای یک دوره، میانگین نمرات در دوره ای مربوط به یک موضوع یا میانگین نمرات دوره های مختلف باشد. برای پیشرفت تحصیلی می توان ملاک های گوناگون را در نظر گرفت که مشهورترین آنها میانگین نمرات کلاسی می باشد(مهرافرز، ۱۳۸۷).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

- یسرفف آحصیلی

در روانشناسی، "موفقیت" به پاسخ یا عملی گفته می شود که به گونه ای که شخص به هدف برسد یا موفقیت یک گام قطعی است که به جانب هدف برداشته می شود. ولی در تعلیم و تربیت و موقعیت های تحصیلی موفقیت به درجه ای از کارایی اطلاق می شود که فرد به فراخور توانایی هایش در پیشرفت های خود به رضایت شایسته برسد. در مقابل موفقیت تحصیلی، شکست تحصیلی به کار برده می شود.

"شکست" عبارت است از ناامیدی ها؛ یعنی ترسیدن به امیدها و انتظارها یا دست نیافتن به سطح استانداردهای مورد نظر. شکست یعنی نرسیدن به رؤیاها و انتظارات و برعکس، یعنی دچار شدن فرد به آن چه از آن هراس دارد. منظور از شکست تحصیلی شکستی است که در اثر کوتاهی نظام آموزشی در دست یابی مؤثر به هدف ها و برنامه های آموزشی حاصل می شود؛ یعنی عدم موفقیت فراگیران در دست یابی به کم ترین معیارهایی که برای موفقیت آنان به وسیله نظام آموزشی در نظر گرفته شده است (امین فر، ۱۳۸۵).

در مقابل موفقیت تحصیلی، اغلب اصطلاح افت یا اتلاف مطرح می شود. این اصطلاح در آموزش، از زبان اقتصاد دانان گرفته شده و نظام آموزشی را به صنعتی تشبیه می کند که بخشی از سرمایه و مواد اولیه ای را که باید به محصول نهایی تبدیل می شد، تلف نموده است و نتایج مطلوب و مورد انتظار را به بار نیاورده است. در یک جمع بندی از تعریف ها و مفاهیم افت تحصیلی، می توان آن را عدم موفقیت در تحصیل، وقوع ترک تحصیل و یا ترک تحصیل زودرس، تکرار پایه درس هاف نسبت نامناسب میان سال های تحصیل فراگیر و سال های مقرر آموزشی، کیفیت نازل تحصیلات و آموخته های یادگیرنده در مقایسه با آن چه که باید باشد، کسب

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

محفوظات به جای معلومات که در اندک زمانی به فراموشی سپرده می شود، نرسیدن نظام آموزشی به هدف های اصیل خود نامید(مهدیان، ۱۳۸۱).

محققان از سال ها قبل، بیان داشته اند که یکی از ضروریات در آموزش، تجزیه و تحلیل نمرات آزمون های تحصیلی به عنوان شاخص های موفقیت فعلی و آینده دانش آموزان می باشد. هنوز هم در سنجش موفقیت های تحصیلی، از معدل نمرات فراگیران به عنوان شاخص یا یکی از شاخص های موفقیت تحصیلی بهره می گیرند، ولی در نظر گرفتن معدل نمرات، به عنوان تنها شاخص تعیین موفقیت تحصیلی، ملاک مناسبی نیست. بر این اساس، محققان از مجموعه ای از معیارها و ملاک های مکمل، در تعیین موفقیت تحصیلی دانش آموزان بهره گرفته اند. به عنوان مثال در بررسی عملکرد تحصیلی دانش آموزان، غیر از ملاک معدل، معیارهای دیگری هم چون اخلاق، انضباط کلاسی و حضور مرتب در کلاس، فعالیت های عملی و ... را در نظر گرفته اند(پورکاظمی، ۱۳۸۵).

تعاریف پیشرفت تحصیلی

پیشرفت تحصیلی، معلومات یا مهارت های اکتسابی عمومی یا خصوصی در موضوع های درسی که معمولاً به وسیله آزمایش ها یا نشانه هایی، یا هر دو، که معلمان برای دانش آموزان وضع می کنند اندازه گیری می شود. پیشرفت تحصیلی، به جلوه ای از وضعیت تحصیلی دانش آموز یا دانشجو اشاره دارد که این جلوه ممکن است نشان دهنده نمره یک دوره، میانگین نمرات برای مجموعه ای از دوره ها در یک درس یا میانگین نمرات دوره های مختلف باشد(اعرابیان، ۱۳۸۳). پیشرفت تحصیلی، محصول نهایی فرایند یادگیری فعال است که با کمک آموزش

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

وفعالیت‌های تربیتی انجام می‌گیرد. به بیان دیگر، پیشرفت تحصیلی، عبارت است از توانایی اثبات موفقیت در اکتساب پیامدی که برای آن طرح‌ریزی شده است (ابوالقاسمی، ۱۳۸۵).

- عوامل موثر بر پیشرفت و افت تحصیلی

میزان پیشرفت تحصیلی یکی از ملاک‌های کارآیی نظام آموزشی است. بنابراین تحلیل عوامل مربوط به آن اساسی‌ترین موضوعات تحقیقی در نظام آموزش و پرورش، در گرو عوامل بیشماری است که می‌توان آن‌ها را در مقوله کلی عوامل مربوط به تفاوت‌های فردی و عوامل مربوط به مدرسه و نظام آموزش و پرورش بررسی نمود. به عبارتی پیشرفت تحصیلی گاه به علت ویژگی‌های شخصیتی، شاخص‌های ذهنی، اجتماعی، عاطفی و اخلاقی دانش‌آموزان است که می‌تواند متأثر از عوامل مربوط به خانواده باشد و گاه به علت کارکردهای مدرسه و نظام آموزش و پرورش البته این دو تا حدی با یکدیگر در تعامل هستند (پور شافعی، ۱۳۸۰).

پژوهشگرانی که به دنبال کشف عوامل مرتبط با عملکرد تحصیلی بالا بوده‌اند به آرایه‌هایی از متغیرها، که عملکرد تحصیلی را تحت تأثیر قرار می‌دهند دست یافته‌اند. در رابطه با عوامل محیطی، تا کنون به وجود عوامل محیطی نیرومند و موثر زیادی بر پیشرفت تحصیلی پی برده شده است. در یک مطالعه شاخص‌های زیر را برای کم‌آموزان برشمردند:

داشتن روابط معلم- شاگردی مثبت پایین، حمایت کم از طرف همکلاسی‌ها، بی‌انگیزگی و بی‌علاقگی در مدرسه. هر یک از عوامل ذکر شده به تنهایی و نیز در تعامل با یکدیگر بر میزان پیشرفت تحصیلی فرد اثر می‌گذارد (فورد و توماس،^۱ ۱۹۹۷).

^۱ Ford & Tomass

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

به طور کلی بررسی جوامع پیشرفته نشان می دهد که همه این کشورها از نظام آموزشی مؤثر و کارآمد برخوردار بوده اند. یکی از جلوه های نظام آموزشی موفق میزان پیشرفت تحصیلی دانش آموزان آن نظام است. امروزه نظام تعلیم و تربیت هر جامعه زیربنای توسعه اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی آن جامعه به شمار می رود. بررسی عوامل پیشرفت جوامع پیشرفته نشان می دهد که همه این کشورها از آموزش و پرورش توانمند، مؤثر و کارآمد برخوردارند. نهاد آموزش و پرورش عهده دار ایجاد زمینه مناسب برای رشد و شکوفایی استعدادها و توانایی های افراد است. بدیهی است که رسیدن به این هدف مستلزم برنامه ریزی های وسیع، جامع و حساب شده با توجه به اهداف عمومی آموزش و پرورش هر جامعه است (طالب زادگان، ۱۳۷۸).

هدف هر گونه فعالیت آموزشی ایجاد یادگیری است. یادگیری فعالیتی است که از سوی یادگیرنده انجام می شود تا به تغییر در او منتهی شود. در جریان فعالیت یادگیری عوامل مختلفی می توانند بر دانش آموز تأثیر گذاشته و یادگیری او را با مشکل مواجه سازد. یکی از بهترین شاخص هایی که می توان از آن برای بررسی میزان یادگیری و موفقیت نظام آموزشی در دست یابی به هدف های خود استفاده کرد، پیشرفت تحصیلی دانش آموزان است. پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ممکن است به دلایل مختلف و تحت تأثیر عوامل گوناگون با مشکل مواجه شود. بنابراین، شناسایی عوامل تأثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی یکی از مهم ترین و اساسی ترین فعالیت ها در هر نظام آموزشی است، تنها در این صورت می توان با شناختی دقیق و همه جانبه پیشرفت تحصیلی دانش آموزان را افزایش داد و از میزان افت تحصیلی کاست (سیف، ۱۳۸۰).

- اهمیت پیشرفت تحصیلی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

همزمان با گسترش جوامع و محول شدن وظیفهٔ تعلیم و تربیت به نهاد آموزش و پرورش، افت تحصیلی به عنوان یکی از مهمترین موضوع ها در حیطهٔ شناخت و آموزش مطرح شده است. این پدیده توجه دنیای امروز را به خود معطوف و ذهن بسیاری از پژوهشگران و متخصصین امر را به خود مشغول کرده است؛ چرا که تبعات فردی، خانوادگی و اجتماعی آن به لحاظ هزینه های مادی و معنوی، قابل چشم پوشی نیست. فردی که با افت تحصیلی مواجه می شود علاوه بر وارد آوردن خسارت های مادی به نظام آموزشی، سرمایهٔ عمر خود را هدر می دهد که هرگز جبران پذیر نخواهد بود. همچنین، مطالعهٔ آسیب های اجتماعی همواره نشان داده است که درصد زیادی از منحرفین اجتماعی در جایگاه تحصیلی پایین تری قرار داشته اند (علیوندوفا، ۱۳۸۴).

بنابراین، نیاز به پیشرفت یکی از انگیزه های اولیه بشر است. افرادی که نیاز به پیشرفت در آن ها قوی تر است، تمایل بیشتری به کامل شدن و بهبود عملکرد خود دارند. آنان ترجیح می دهند با وظیفه شناسی کارهایی انجام دهند که چالش برانگیز بوده به طوری که ارزیابی پیشرفت آنان در مقایسه با پیشرفت سایر مردم بر حسب ملاک هایی امکان پذیر باشد. به بیان دیگر پیشرفت رفتاری است مبتنی بر وظیفه، که اجازه می دهد عملکرد فرد بر طبق ملاک های فرض شده درونی یا بیرونی مورد ارزیابی قرار گیرد (کاموراجا، ۲۰۰۹).

پیشرفت تحصیلی دانش آموزان یکی از شاخص های مهم در ارزشیابی آموزش و پرورش است و سطوح بالای آن می تواند پیش بینی کننده آینده روشن برای فرد و جامعه باشد و تمام کوشش ها و سرمایه گذاری های هر نظامی، تحقق این هدف می باشد. بر این اساس روان شناسان و متخصصان تعلیم و تربیت به بررسی عوامل انگیزشی در یادگیری و عملکرد دانش آموزان در حوزه های گوناگون درسی توجه داشتند. از دهه ۱۹۸۰ میلادی

اکثر تحقیقات صورت گرفته در زمینه پیشرفت تحصیلی بر عوامل روانی که بر یادگیری دانش‌آموزان تأثیر دارند تأکید کرده‌اند (لینن برینک و پنتریج، ۲۰۰۲).

- معیارهای پیشرفت تحصیلی

در مورد معیارهای پیشرفت تحصیلی باید گفت که پیشرفت تحصیلی از راه‌های مختلف و با معیارهای متفاوت مشخص می‌شود. یکی از این معیارها، معدل دانش‌آموزان در یک نیم سال تحصیلی و محاسبه معدل یک سال وی است. معیار دیگر، مشخص کردن پیشرفت تحصیلی، محاسبه نمرات دانش‌آموزان در یک درس است. مثلاً در ریاضی یا علوم شیوه دیگر استفاده از مجموعه نمرات دروس یک سال می‌باشد و معیار آخر تعیین پیشرفت تحصیلی در طی چند سال و یا یک دوره تحصیلی است (دودانگه، ۱۳۸۶).

اگر یک نمره از یک دوره تحصیلی یا میانگینی از یک گروه از دروس مختلف در حیطه موضوعی خاص یا میانگینی از دوره‌های مختلف تحصیلی، ملاکی برای پیشرفت تحصیلی باشد. این ملاک‌ها مسائل و مشکلات تشخیص را به دنبال خواهد داشت مثلاً کاربرد یک نمره واحد از یک دوره تحصیلی ویژه دارای روایی و پایایی کمتر است تا نمره‌ای که براساس ترکیب چندین نمره به دست می‌آید. کاربرد نمره‌های بدست آمده از دوره‌های مختلف تحصیلی در موضوعات مختلف نیز به منظور بدست آوردن معدل نمرات کلاس مساله‌ای دشوار و غامض است، زیرا این گونه نمرات شامل نمراتی است که از دوره‌ها و رشته تحصیلی متفاوت به دست آمده است و در یک مقیاس واحد ترکیب شده‌اند، در صورتی که هر یک از دانش‌آموزان می‌توانند سطوح متفاوتی از پیشرفت را در هر موضوع داشته باشند (رضائی نسب، ۱۳۸۹).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

به نظر می‌رسد که پذیرش یک مقیاس چند بعدی از پیشرفت تحصیلی به جای مقیاس یک بعدی از پیشرفت تحصیلی، مفیدتر است این بدین دلیل است که میانگین نمرات کلاسی برای هر مجموعه از دوره‌های تحصیلی، پیش‌بینی کننده بهتری از پیشرفت تحصیلی می‌باشد تا ترکیب مجموعه‌ای از دروس متفاوت تحصیلی در یک مقیاس واحد. به هر حال می‌توان مقیاس‌های پیشرفت یک فرد را در یک حیطه خاص مانند ریاضیات، علوم، تاریخ و ادبیات و غیره، تحت عنوان معدل کلاسی ویژه طبقه‌بندی کرد در حالی که مقیاس‌های معدل کلاسی عمومی به پیشرفت فرد در همه موضوعات اشاره می‌کند. از طریق انتخاب یک مقیاس معدل کلاسی ویژه این امکان وجود دارد که پیشرفت تحصیلی هر فرد را در یک گروه ویژه از موضوعات مربوطه تعیین کرد. ولی زمانی که «معدل کلاسی عمومی» به کار برده می‌شود امکان پی‌گیری پیشرفت فرد در حیطه‌های موضوعی مختلف وجود ندارد. خلاصه اینکه میانگین نمرات کلاسی، ملاکی رایج برای اندازه‌گیری پیشرفت تحصیلی می‌باشد (رضائی نسب، ۱۳۸۹).

- عوامل تاثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی

سال‌های متمادی است که محققان و پژوهشگران تعلیم و تربیت و روان‌شناسان اجتماعی مطالعات فراوانی در مورد عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان انجام داده و همیشه در نظر آن‌ها بوده است. چرا که پیشرفت تحصیلی موضوعی است که به خصوص در حال حاضر مورد توجه تمامی کشورهای جهان است. پیشرفت تحصیلی، به عنوان متغیر وابسته، تحت تاثیر یک عامل نیست، بلکه عوامل متعددی نظیر استعداد تحصیلی، راهبردهای خودتنظیمی، ساختار کلاس درس، انگیزش تحصیلی. توانایی یادگیرندگان، آموزش معلمان

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

و انگیزش یادگیرندگان و عوامل شناختی مانند هوش عمومی و خودکارآمدی تحصیلی، بر روی آن تاثیر دارد (رضائی نسب، ۱۳۸۹).

- مفهوم عملکرد تحصیلی

عملکرد تحصیلی به معنای توانایی دانش‌آموزان در پاسخ دهی به مسائل مربوط به موضوع یا موضوعات خاص پیش‌بینی شده برای یک دوره آموزشی است. عملکرد تحصیلی شامل ثبت کلیه فعالیت‌های شناختی فرد تحصیل‌کننده است که با یک سیستم درجه بندی مورد توافق با توجه به سطوح مختلف فعالیت‌های هیجانی و آموزشی و جدول زمانی سنجیده می‌شود و به عنوان فرایند پیشرفت تحصیلی در نظر گرفته می‌شود (خوش کنش، ۱۳۸۶).

نیاز به پیشرفت یکی از انگیزه‌های اولیه بشر است. افرادی که نیاز به پیشرفت در آن‌ها قوی‌تر است، تمایل بیشتری به کامل شدن و بهبود عملکرد خود دارند. آنان ترجیح می‌دهند با وظیفه‌شناسی کارهایی انجام دهند که چالش برانگیز بوده به طوری که ارزیابی پیشرفت آنان در مقایسه با پیشرفت سایر مردم بر حسب ملاک‌هایی امکان پذیر باشد. به بیان دیگر پیشرفت رفتاری است مبتنی بر وظیفه، که اجازه می‌دهد عملکرد فرد بر طبق ملاک‌های فرض شده درونی یا بیرونی مورد ارزیابی قرار گیرد (پور شافعی، ۱۳۸۰).

پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان یکی از شاخص‌های مهم در ارزشیابی آموزش و پرورش است و سطوح بالای آن می‌تواند پیش‌بینی‌کننده آینده روشن برای فرد و جامعه باشد و تمام کوشش‌ها و سرمایه‌گذاری‌های هر نظامی، تحقق این هدف می‌باشد. بر این اساس روان‌شناسان و متخصصان تعلیم و تربیت به بررسی عوامل انگیزشی در یادگیری و عملکرد دانش‌آموزان در حوزه‌های گوناگون درسی توجه داشتند. از دهه ۱۹۸۰ میلادی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

اکثر تحقیقات صورت گرفته در زمینه پیشرفت تحصیلی بر عوامل روانی که بر یادگیری دانش‌آموزان تأثیر دارند تأکید کرده‌اند (لینن برینک و پنتریج، ۲۰۰۲).

گروه‌های تخصصی و روانشناسان همواره به بررسی جوانب مختلف تحصیلی تأکید دارند. توجه به پیشرفت تحصیلی از زمان بینه آغاز شد و دریافت که نمرات آزمون‌های وی قادر است کودکانی که با توجه به مشاهدات کلاس درس، (باهوش) و (کم هوش) قلمداد شده بودند را از هم تفکیک نماید و بعدها نتایج امتحانات دانش‌آموزان ملاک قرار گرفت. یادگیری اساس رفتار انسان را تشکیل می‌دهد و فرایندی که مدام در طول زندگی انسان و در هر مرحله از رشد الزامی می‌باشد. موجودیت و بقای هر فرهنگ به توانایی اعضای جدید آن برای یادگیری انواع مهارت‌ها، هنجارهای رفتاری، باورها و غیره وابسته است. در واقع پیشرفت تحصیلی فرایندی است که می‌توان آن را نتیجه یادگیری انسان دانست و منظور از پیشرفت تحصیلی موفقیت در امر تحصیل است که می‌توان به مهارت در امر خاص، تخصص در بخشی از دانش منجر شود. در نظام آموزش و پرورش پیشرفت تحصیلی اصطلاحی است که به جلوه‌ای از جایگاه تحصیلی دانش‌آموزان اشاره دارد. این جایگاه می‌تواند به صورت نمرات دوره‌های مختلف باشد که به وسیله آزمون‌های استاندارد شده اندازه‌گیری شود (سیف، ۱۳۸۷).

راسل (۲۰۰۳)، اهدافی که عموماً رفتار پیشرفت تحصیلی را بر می‌انگیزد به عنوان اهداف درونی- بیرونی طبقه بندی می‌کند. به نظر او در اهداف درونی، اهداف مربوط به تکلیف (مثلاً تلاش برای فهم مطالب) و اهداف مربوط به خود (مثلاً بهتر از دیگران عمل کردن، اثبات هوش و تلاش) قرار دارند و اهداف بیرونی مربوط به انسجام اجتماعی (خشنود کردن دیگران و پاداش‌ها) می‌باشند (به نقل از علیوندوفا، ۱۳۸۴).

‡ Linen brink & Penrice

° Russell

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

تفاوت‌های فردی در انگیزه پیشرفت می‌تواند موفقیت تحصیلی را پیش‌بینی کند. دانش‌آموزانی که از دستیابی به اهداف خود اجتناب می‌کنند، ترس از ارزیابی داشته و مشکلات را به عنوان عامل تهدید کننده تلقی می‌کنند و در نتیجه دست از تلاش برای دستیابی به اهداف برمی‌دارند. در مقابل کسانی که در پی دستیابی به اهداف خود هستند از یادگیری لذت می‌برند و مشکلات را به عنوان چالش می‌پذیرند و در دستیابی به اهداف خود پافشاری می‌کنند. سازه‌ی انگیزش موفقیت به رفتارهایی که به یادگیری و در نتیجه پیشرفت تحصیلی منجر می‌شود اطلاق می‌گردد (کاموراجا، ۲۰۰۹). متخصصان روانشناسی پرورشی و صاحب نظران آموزشی عقیده دارند که تجارب موفقیت آمیز و یا توأم با شکست دانش‌آموزان در دوران تحصیل در مدرسه بر همه جنبه‌های شخصیت و از جمله سلامت روانی آنان تأثیر مستقیم دارد.

- عوامل مؤثر در عملکرد تحصیلی عبارتند از:

عوامل فردی: هدف، انگیزه، هوش، توجه، برنامه‌ریزی، ابعاد شخصیتی و آمادگی جسمی و روانی.

عوامل خانوادگی و اجتماعی: شرایط عاطفی و امنیت خانواده، شرایط اجتماعی و اقتصادی، تحصیلات و سطح فرهنگ خانواده، تعداد اعضای خانواده و سبک والدینی.

عوامل آموزشی: مهارت معلمان، شرایط آموزشی و امکانات مطلوب تحصیلی، تعداد دانش‌آموزان کلاس و ترکیب آن‌ها، متناسب بودن هدف‌ها و محتوای برنامه‌ها با نیازها، استعدادها و علایق دانش‌آموزان، متناسب بودن مقررات، کتاب‌های درسی و مواد آموزشی، تسهیلات مدرسه و انتظارات مدرسه از دانش‌آموزان (بیابانگرد، ۱۳۸۶)

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

جنس: تحقیقات نشان می‌دهد که جنس رابطه چندان با پیشرفت تحصیلی ندارد. با وجود این میانگین نمرات پسران در دروسی مانند ریاضی و توانایی‌های فضایی نسبت به دختران از سطوح بالایی برخوردار است (نول و هدکس،^۱ ۱۹۹۸).

هالپرن^۲ (۲۰۰۰) عنوان می‌کند که تفاوت میان توانایی‌های کلامی و فضایی در بین مردان و زنان چندان درست نیست و این تفاوت‌ها در حوزه‌های کوچکی از استعدادها فضایی و کلامی می‌باشد و در تحقیقات اخیر با استفاده از تست‌های استاندارد شده، نشان دهنده بهبود توانایی زنان در تکالیف فضایی می‌باشد (لینور،^۳ ۲۰۰۳).

تنیدگی تحصیلی

تنیدگی و استرس یکی از جنبه‌های طبیعی و اجتناب ناپذیر زندگی انسان معاصر است که آن را به عنوان پاسخ فیزیولوژیک انسان به محرک‌های محیطی تهدید کننده تعریف کرده اند. تنیدگی تحصیلی بر سلامت روانی- جسمانی دانش‌آموزان و توانایی آنها برای انجام موثر تکالیف درسی اثر می‌گذارد. سطوح بالای استرس منجر به نتایج روانشناختی، هیجانی و جسمانی منفی مثل خواب آلودگی، ضعف نظام ایمنی و بیماری و نهایتاً منجر به افت تحصیلی می‌شود (شکری، ۱۳۸۶).

تنیدگی تحصیلی بیانگر احساس نیاز فزاینده فرد به کسب دانش و ادراک نداشتن زمان کافی برای دستیابی به آن دانش می‌باشد. به طور خلاصه پژوهش‌ها نشان دادند که تنیدگی تحصیلی با پیشرفت تحصیلی رابطه منفی

^۱ Null & Hedex

^۲ Halpern

^۳ Linor, Deivice & Akless

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

و معنی‌دار دارند. تنیدگی فراگیر - به مثابه یک حالت برانگیختگی روان‌شناختی مستمر- نتیجه فزونی یافتن مطالبات موقعیتی بر توانایی‌های انطباقی افراد است. علاوه بر این، تنیدگی به شناختارها و هیجان‌های ادراک شده درونی و تنشگرها به مطالبات موقعیتی؛ مانند رخداد شدید یا درد مداوم اشاره می‌کنند. همسو با تأکید بلامنازع یافته‌های محققان مختلف درباره اثرگذاری کیفیت تجارب هیجانی یادگیرندگان بر الگوی پیشرفت آنها در موقعیت‌های تحصیلی و با عنایت به روند رو به رشد تجارب، مطالعه رابطه بین تجارب تحصیلی تنیدگی‌زا و الگوی پیشرفت تحصیلی دانشجویان، یک ضرورت پژوهشی اجتناب‌ناپذیر است (چاو، ۲۰۰۷).

تنیدگی فراگیر به مثابه یک حالت برانگیختگی روان‌شناختی مستمر- نتیجه فزونی یافتن مطالبات موقعیتی بر توانایی‌های انطباقی افراد است. علاوه بر این، تنیدگی به شناختارها و هیجان‌های ادراک شده درونی و تنشگرها به مطالبات موقعیتی؛ مانند رخداد شدید یا درد مداوم اشاره می‌کنند. در تعریف تنیدگی تحصیلی بر ارزیابی فرد، مبنی بر تجربه ناهماهنگی بین درک از مطالبات موقعیت‌های تحصیلی و منابع درون‌فردی تأکید شده است. همسو با تأکید بلامنازع یافته‌های محققان مختلف درباره اثرگذاری کیفیت تجارب هیجانی یادگیرندگان بر الگوی پیشرفت آنها در موقعیت‌های تحصیلی و با عنایت به روند رو به رشد تجارب، مطالعه رابطه بین تجارب تحصیلی تنیدگی‌زا و الگوی پیشرفت تحصیلی دانشجویان، یک ضرورت پژوهشی اجتناب‌ناپذیر است (میسرا، ۲۰۱۰).

شواهد تجربی نشان می‌دهد که فرسودگی فرایندی است که به تدریج، گسترش یافته، اولین مرحله آن، با عدم توازن بین منابع و تقاضاها مشخص می‌شود. در مرحله بعد نگرش‌ها و رفتارهای منفی و غیرمسئولانه تحت عنوان شخصیت زدایی و به مثابه مکانیسم‌های دفاعی فرد، ابعاد فرسودگی را بسط می‌دهند. فرد در

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

راستای کاهش خستگی هیجانی، به لحاظ روانی، از موقعیت تنش زا فاصله می گیرد تا بدین وسیله خود را از شرایط اجتماعی تنشزا محافظت نماید، این راهبرد مقابله ای ناکارآمد، نه تنها تنش را کاهش نمی دهد، بلکه به دلیل ایجاد فاصله با شرایط بیرونی، مشکلات درونی فرد را افزایش می دهد، نتیجه این کشمکش ها، تضعیف موفقیت ها و پیشرفت های آتی در دستیابی به اهداف و بروز احساس ناکارآمدی در فرد و تردید به توانایی های خود خواهد بود، آنچه که بعد سوم فرسودگی را تشکیل می دهد (سپهوندی، ۱۳۸۵).

باورهای خودکارآمدی، غالباً تحت عنوان توانایی های فرد برای طراحی و اجرای مجموعه ای از اقدامات برای رسیدن به اهداف شخصی تعریف می شود، موضوعی که هسته اصلی رویکرد شناختی اجتماعی بندورا محسوب می شود. بنابراین، فرسودگی تحصیلی که از آن گاه تعبیر به فرسودگی مدرسه می شود، به احساس خستگی ناشی از تقاضاها و الزامات تحصیلی، نیز داشتن نگرش منفی، عیبجویانه و بدون انگیزه به تکالیف درسی، و احساس عدم شایستگی اشاره دارد. خستگی هیجانی عنصرآغازگر فرسودگی است، مولفهای که به مثابه راهبرد ناکارآمد مقابله گسترش یافته و در نهایت منجر به ایجاد احساس ناکارآمدی میگردد، در حالی که طبق مدل گلمبیوسکی دبینی درآغاز گسترش یافته و متعاقب آن حساس ناکارآمدی همراه با خستگی هیجانی توسعه یافته و در نهایت منجر به فرسودگی تحصیلی می شود (کارابنیک، ۲۰۰۹).

به طور خاص، در درک مفهوم فرسودگی تحصیلی دو متغیر نقش مهمی ایفا می کنند: اول، سطح تنش تجربه شده توسط افراد و منابع تنشزایی است که در بافت تحصیلی ظاهر می شوند، دوم اینکه تنیدگی، پیشرفت و فرسودگی تحصیلی می توانند ارکردی از تفاوت های فردی و خلق و خوی دانش آموزان قلمداد شوند، عوامل متعددی می توانند در بررسی وضعیت فرسودگی و تنیدگی تحصیلی یادگیرندگان مورد توجه واقع شده و

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

موضوع پژوهش های مختلفی قرار گیرند. خستگی ناشی از امور تحصیلی و نگرش عیب جویانه به مدرسه به طور اجتناب ناپذیری منجر به افزایش حس بی کفایتی می شود، احساسی که متعاقب آن ایجاد حس افسردگی است. نتایج مطالعات آنها همچنین نشان داد که دانش آموزانی که مشکلاتی در خواندن و نوشتن دارند، اغلب حس بی کفایتی و ناکارآمدی را تجربه نموده که در صورت گسترش به افسردگی منجر می شود، نتایج مطالعات نیز نشان داده است که فرسودگی تحصیلی علاوه بر اینکه پیش بینی کننده نیرومندی برای علائم افسردگی است، بین این دو، چرخه‌ی تراکمی مشاهده می شود (تانک، ۲۰۱۲).

کمک طلبی یکی از راهبردهای یادگیری است که دانش آموزان با استفاده از آن می توانند مسائل و مشکلات یادگیری خود را تشخیص داده و از این طریق عملکرد تحصیلی خود را ارتقا دهند. رفتار کمک طلبی دارای دو بعد اجتناب از کمک و درخواست کمک می باشد. اجتناب از کمک به رفتاری اشاره دارد که در آن دانش آموز نیازمند کمک، از کمک گرفتن خودداری می کند، اما درخواست کمک یا کمک طلبی به رفتاری اشاره دارد که در آن دانش آموز نیازمند کمک از دیگران توضیحاتی را درباره موضوع درخواست می کند که این امر باعث درک بهتر مساله می شود. کمک طلبی آموزشی به عنوان جستجوی کمک از دیگران به هنگام مواجه شدن با ابهام و دشواری در امر تحصیل تعریف می شود. در تعریفی دیگر کمک طلبی آموزشی را به عنوان تلاش فعالانه برای استفاده از امکانات موجود در راستای دستیابی به موفقیت تحصیلی تعریف کردند (باتلر، ۲۰۰۶).

کمک طلبی آموزشی در برگیرنده رفتارهایی از قبیل پرسش از معلمان، همکلاسی ها و والدین درباره تقاضای توضیح بیشتر درباره موضوع، گرفتن سرنخ ها و راه حل های مساله و جستجوی سایر کمک های تحصیلی است. افراد برای استفاده از کمک طلبی ابتدا باید از نیاز خود آگاه باشند (فراشناخت)، سپس تصمیم به جستجوی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

کمک بگیرند (انگیزش) و در نهایت راهبردهایی را برای استفاده از کمک دیگران به کار گیرند (رفتار) (زوشو و بارنت، ۲۰۱۱).

شنکی و همکاران (۲۰۱۵) ضمن پژوهشی درباره کمک‌طلبی در درس ریاضی و ارتباط آن با پیشرفت تحصیلی که بر روی دانش‌آموزان نوجوان انجام دادند به این نتیجه رسیدند که میان کمک‌طلبی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان ارتباط مثبت و معنی‌داری وجود دارد. ریان و شین (۲۰۱۱) ضمن پژوهشی به این نتیجه رسیدند که هر چقدر دانش‌آموزان از دیگران بیشتر درخواست کمک می‌کنند از پیشرفت تحصیلی بالاتری برخوردارند و بالعکس هر چقدر دانش‌آموزان از دیگران کمتر درخواست کمک می‌کنند از پیشرفت تحصیلی پایین‌تری برخوردارند. همچنین حبیبی (۱۳۹۲) ضمن پژوهشی به این نتیجه رسید که دانش‌آموزان به هنگام مواجه شدن با مشکل در درس ریاضی بیشتر از معلم درخواست کمک می‌کنند. علاوه بر آن او گزارش کرد که دانش‌آموزان دارای پیشرفت تحصیلی بالاتر به هنگام نیاز بیشتر از سایر دانش‌آموزان از معلم درخواست کمک می‌کنند. خانکشی‌زاده و رضایی (۱۳۹۱) ضمن پژوهشی که بر روی درس ریاضی دانش‌آموزان دختر پایه سوم راهنمایی شهر تبریز انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که نگرش به رفتارهای کمک‌طلبی (پذیرش کمک‌طلبی) به طور مثبت و معنی‌داری با عملکرد ریاضی دانش‌آموزان رابطه دارد.

در محیط‌های آموزشی دانش‌آموزان گاهی با موقعیت‌هایی مواجه می‌شوند که در آن موقعیت‌ها نمی‌توانند به تنهایی به خواسته‌های تحصیلی و آموزشی خود دست یابند. در این موقعیت‌ها غالباً دانش‌آموزان به ویژه دانش‌آموزان نوجوان دچار تنیدگی می‌شوند و از درخواست کمک اجتناب می‌کنند. با توجه به اینکه نوجوانان به مرحله انتزاعی رسیده‌اند و نیاز خود را برای درخواست کمک درک می‌کنند، اما پژوهش‌ها نشان دادند که

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

بسیاری از آنها تصمیم به جستجوی کمک نمی گیرند. این تناقض اهمیت توجه به عوامل شخصیتی مثل تنیدگی و کمک طلبی را آشکار می سازد. همچنین گرچه پژوهش های پیشین به بررسی رابطه تنیدگی تحصیلی و کمک طلبی آموزشی با پیشرفت تحصیلی اشاره داشتند، اما یکی از نارسائی های اصلی این مطالعات عدم توجه به رابطه همزمان این متغیرها در پیش بینی پیشرفت تحصیلی است. هنگامی که این متغیرها در یک مدل پیش بین همزمان در نظر گرفته شوند، کدامیک آگاهی بیشتری از پیشرفت تحصیلی خواهد داد؟ افزون بر آن با توجه به اهمیت پیشرفت تحصیلی هدف این پژوهش بررسی رابطه بین تنیدگی تحصیلی و کمک طلبی آموزشی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان بود (تسای، ۲۰۱۱).

بر اساس نظریه گادزلا و بالوگلو (۲۰۰۱)، شخص احساس نیاز برای کسب دانش می کند، اما زمان کافی برای آن ندارد که این امر باعث تنیدگی تحصیلی می شود. این تنیدگی نخست توانایی تمرکز، نظم دهی و قدرت انسجام فکری دانش آموزان را پایین می آورد و سپس منجر به کاهش پیشرفت تحصیلی می شود. تبیین دیگر اینکه اگر دانش آموزان احساس کنند در فهم محتوی درسی ناتوان هستند و یا اینکه از حجم مطالب، دشواری مطالب و نحوه تدریس و ارزشیابی معلم رضایت نداشته باشند، دچار تنیدگی تحصیلی می شوند. این تنیدگی باعث می شود ابتدا دانش آموزان در تفکیک مطالب و برقراری ارتباط منطقی بین مفاهیم درسی دچار مشکل شوند، سپس در یادگیری مسائل درسی دچار مشکل شوند و در نهایت باعث کاهش پیشرفت تحصیلی می شود. آخرین تبیین بر اساس نظریه های شناختی اینکه هیچ عاملی به تنهایی علت تنیدگی نیست، بلکه تفسیر و برداشت فرد از موقعیت ها منجر به تنیدگی می شود. حال اگر این عامل مسائل آموزشی و تحصیلی باشد، فرد

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

دچار تنیدگی تحصیلی می شود که این تنیدگی به طور گسترده ای توانایی های شناختی یادگیرندگان را در انجام موثر تکالیف درسی به چالش می کشد و باعث کاهش پیشرفت تحصیلی می شود.

پیشینه

شاکری (۱۳۸۶) در پژوهشی درباره استرس تحصیلی و عملکرد تحصیلی به این نتیجه رسیدند که استرس تحصیلی و عملکرد تحصیلی رابطه منفی و معنی داری دارند. به عبارت دیگر با افزایش استرس تحصیلی، عملکرد تحصیلی کاهش می یابد و بالعکس با کاهش استرس تحصیلی، عملکرد تحصیلی افزایش می یابد.

ملاحظه پژوهش های مختلف نشان می دهد که مطالعات زیادی در مورد عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی انجام شده و در هر یک از پژوهش ها تعدادی از عوامل مورد بررسی قرار گرفته است. در زمینه عوامل فردی، بین اضطراب و پیشرفت تحصیلی رابطه منفی؛ بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت؛ رابطه مثبت بین سبک اسناد درونی و پیشرفت تحصیلی؛ بین پیشرفت تحصیلی و انگیزه پیشرفت رابطه مثبت؛ در زمینه عوامل اجتماعی، رابطه مثبتی بین این عوامل و پیشرفت؛ در زمینه عوامل خانوادگی، رابطه بین پیشرفت تحصیلی و محیط مثبت خانواده، رابطه نیرومند والد- فرزند، فضای روانی مثبت و نگرش والدین به تحصیل را مثبت؛ همچنین، در بعد پایگاه اقتصادی خانواده، رابطه مثبت بین درآمد خانواده و پیشرفت تحصیلی را تأیید کرده اند (زارعی، ۱۳۷۶).

پور طیبی و مشتاق (۱۳۷۹) نیز همبستگی بین انگیزه تحصیلی و پیشرفت تحصیلی را نشان دادند. آرامفر (۱۳۹۴) پژوهشی با هدف تعیین رابطه بین تنیدگی تحصیلی و کمک طلبی آموزشی با پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان انجام داد. جامعه آماری این پژوهش همه دانش آموزان دبیرستان های شهرستان ارومیه

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ بودند. برای انجام این پژوهش ۳۶۰ دانش‌آموز (۲۱۰ دختر و ۱۵۰ پسر) با روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. همه آنها پرسشنامه تنیدگی تحصیلی و پرسشنامه کمک‌طلبی آموزشی را تکمیل کردند. همچنین معدل سال گذشته به عنوان شاخص پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در نظر گرفته شد. داده‌ها با روش ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چند متغیری تحلیل شدند. یافته‌ها نشان داد که میان تنیدگی تحصیلی و پیشرفت تحصیلی رابطه منفی و معنی‌دار و میان کمک‌طلبی آموزشی و پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت و معنی‌دار وجود داشت. همچنین میان تنیدگی تحصیلی و کمک‌طلبی آموزشی رابطه معنی‌داری وجود نداشت. تنیدگی تحصیلی و کمک‌طلبی آموزشی در یک مدل توانستند ۱۳/۷ درصد از واریانس پیشرفت تحصیلی را پیش‌بینی کنند. با توجه به بتای استاندارد سهم تنیدگی تحصیلی در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی بیشتر از کمک‌طلبی آموزشی بود. بنابراین پیشنهاد می‌شود معلمان، مدیران و برنامه‌ریزان به نشانه‌های متغیرهای تنیدگی تحصیلی و کمک‌طلبی آموزشی توجه و بر اساس آن برنامه‌های مناسبی را برای بهبود پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان طراحی نمایند.

فورمن^۱ (۲۰۱۷) در مطالعه‌ای، مساله تنیدگی تحصیلی و نقش آن را بر روی پیشرفت تحصیلی و بهداشت روان دختران ۱۷ تا ۲۵ ساله، مورد بررسی قرار داد. نتایج نشان داد، به خاطر درگیری روحی و ترس از ناتوانی در وظایف تحصیلی، این گروه از محصلین، آن توانایی لازم را جهت اجرای وظایف تحصیلی نداشته‌اند و نسبت به همسالان خود، به لحاظ روحی-روانی و پیشرفت تحصیلی در سطح پایین تری قرار دارند.

^۱ Forman

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

تنیدگی تحصیلی بیانگر احساس نیاز فزاینده فرد به کسب دانش و ادراک نداشتن زمان کافی برای دستیابی به آن دانش می باشد. به طور خلاصه پژوهش ها نشان دادند که تنیدگی تحصیلی با پیشرفت تحصیلی رابطه منفی و معنی دار دارند. تنیدگی فراگیر - به مثابه یک حالت برانگیختگی روان شناختی مستمر- نتیجه فزونی یافتن مطالبات موقعیتی بر توانایی های انطباقی افراد است. علاوه بر این، تنیدگی به شناختارها و هیجان های ادراک شده درونی و تنشگرها به مطالبات موقعیتی؛ مانند رخداد شدید یا درد مداوم اشاره می کنند. همسو با تأکید بلامنازع یافته های محققان مختلف درباره اثرگذاری کیفیت تجارب هیجانی یادگیرندگان بر الگوی پیشرفت آنها در موقعیت های تحصیلی و با عنایت به روند رو به رشد تجارب، مطالعه رابطه بین تجارب تحصیلی تنیدگی زا و الگوی پیشرفت تحصیلی دانشجویان، یک ضرورت پژوهشی اجتناب ناپذیر است (چاو، ۲۰۰۷).

تنیدگی فراگیر به مثابه یک حالت برانگیختگی روان شناختی مستمر- نتیجه فزونی یافتن مطالبات موقعیتی بر توانایی های انطباقی افراد است. علاوه بر این، تنیدگی به شناختارها و هیجان های ادراک شده درونی و تنشگرها به مطالبات موقعیتی؛ مانند رخداد شدید یا درد مداوم اشاره می کنند. در تعریف تنیدگی تحصیلی بر ارزیابی فرد، مبنی بر تجربه ناهماهنگی بین درک از مطالبات موقعیت های تحصیلی و منابع درون فردی تأکید شده است. همسو با تأکید بلامنازع یافته های محققان مختلف درباره اثرگذاری کیفیت تجارب هیجانی یادگیرندگان بر الگوی پیشرفت آنها در موقعیت های تحصیلی و با عنایت به روند رو به رشد تجارب، مطالعه رابطه بین تجارب تحصیلی تنیدگی زا و الگوی پیشرفت تحصیلی دانشجویان، یک ضرورت پژوهشی اجتناب ناپذیر است (میسرا، ۲۰۱۰).

نتیجه گیری

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

. یک تبیین احتمالی بر اساس نظریه گادزلا و بالوگلو (۲۰۰۱) این می باشد که شخص احساس نیاز برای کسب دانش می کند، اما زمان کافی برای آن ندارد که این امر باعث تنیدگی تحصیلی می شود. این تنیدگی نخست توانایی تمرکز، نظم دهی و قدرت انسجام فکری دانش آموزان را پایین می آورد و سپس منجر به کاهش پیشرفت تحصیلی می شود. تبیین دیگر اینکه اگر دانش آموزان احساس کنند در فهم محتوی درسی ناتوان هستند و یا اینکه از حجم مطالب، دشواری مطالب و نحوه تدریس و ارزشیابی معلم رضایت نداشته باشند، دچار تنیدگی تحصیلی می شوند. این تنیدگی باعث می شود ابتدا دانش آموزان در تفکیک مطالب و برقراری ارتباط منطقی بین مفاهیم درسی دچار مشکل شوند، سپس در یادگیری مسائل درسی دچار مشکل شوند و در نهایت باعث کاهش پیشرفت تحصیلی می شود. آخرین تبیین بر اساس نظریه های شناختی اینکه هیچ عاملی به تنهایی علت تنیدگی نیست، بلکه تفسیر و برداشت فرد از موقعیت ها منجر به تنیدگی می شود. حال اگر این عامل مسائل آموزشی و تحصیلی باشد، فرد دچار تنیدگی تحصیلی می شود که این تنیدگی به طور گسترده ای توانایی های شناختی یادگیرندگان را در انجام موثر تکالیف درسی به چالش می کشد و باعث کاهش پیشرفت تحصیلی می شود.

بنابراین آن چه در بهبود پیشرفت تحصیلی نقش عمده ای ایفا می کند در وهله نخست این است که فرد دارای تنش نباشد و ضمن احساس نیاز برای کسب دانش، زمان کافی برای مطالعه و یادگیری داشته باشد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

منابع فارسی:

- آرامفر، رسول (۱۳۹۴). رابطه تنیدگی تحصیلی و کمک‌طلبی آموزشی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ارومیه.
- آریا پوران، سعید (۱۳۹۰). بررسی رابطه استرس ادراک شده با سبک‌های مقابله‌ای و نقش این در پیش‌بینی عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی کرمانشاه. فصلنامه روانشناسی تربیتی، دوره دوازدهم، ۲۰-۲۸.
- آزادیکتا، سیما (۱۳۹۱). بررسی نقش راهبردهای مقابله‌ای و سبک‌های اسنادی به عنوان پیش‌بین‌های افت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلام‌شهر. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی.
- آقایوسفی، علیرضا (۱۳۹۲). تنیدگی تحصیلی، خودکارآمدی تحصیلی و عملکرد تحصیلی در دانشجویان. مجله مطالعات روانشناسی تربیتی، دوره ۱۰، شماره ۱۸.
- ابوالقاسمی، عباس (۱۳۸۵). اضطراب امتحان: تشخیص، علل و درمان مبتنی بر پژوهش. انتشارات اردبیل.
- احمدزاده، یعقوب (۱۳۹۶). آموزش مهارت‌های مقابله‌ای، در موفقیت تحصیلی و کاهش مشکلات رفتاری دانشجویان دانشگاه آزاد شهر خوراسگان. ماهنامه علمی-پژوهشی روانشناسی (۲)، ۲۶-۳۴.
- اعرابیان، محمد (۱۳۸۳). پیشرفت تحصیلی، معلومات یا مهارت‌های اکتسابی عمومی یا خصوصی. فصلنامه مدرس، دوره ۱۵، شماره ۳.
- آقاجانی، طهمورث (۱۳۹۰). تحلیل روابط ساختاری بین آموزش خود متمایز سازی با اضطراب امتحان و باورهای خودکارآمدی. مقاله دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی سال پانزدهم، شماره ۱، ۳۲-۲۸.
- اکبری، معصومه (۱۳۹۷). بررسی رابطه بین سبک‌های مقابله‌ای و تنیدگی تحصیلی در دانشجویان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه گیلان.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

امید، شکری (۱۳۸۶). نقش سبک‌های مقابله در تنیدگی تحصیلی و پیشرفت تحصیلی. روانشناسی تحولی، دوره ۳، شماره ۱۱، صص: ۲۴۹-۲۵۷.

امین فر، حسین (۱۳۸۵). ناامیدی، موفقیت و شکست تحصیلی در دانش‌آموزان مقطع دبیرستان. فصلنامه روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه، شماره ۴، ۷۸-۷۰.

امین‌پور، شاهرخ؛ خلیل‌زاده، شاهپور و محمدنژاد، ابودر (۱۳۸۹). بررسی رابطه بین خودکارآمدی ریاضی و اضطراب امتحان بر پیشرفت تحصیلی ریاضی دانش‌آموزان سال اول دبیرستان. دو فصلنامه نظریه و عمل در برنامه‌دستی، سال دوم، شماره ۱۶۰-۱۳۵.

امینی، زهرا (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین سبک‌های مقابله‌ای با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر تهران. دومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، دانشگاه آزاد رودهن.

البرزی، محبوبه و سیف، صابر (۱۳۸۱). رابطه باورهای انگیزشی و راهبردهای خودتنظیمی با پیشرفت تحصیلی در گروهی از دانشجویان. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، سال دهم، شماره ۳۹.

بنی‌سی، رویا و دلفان‌آذری، منوچهر (۱۳۸۹). راهبردهای مقابله‌ای سازگار با پیشرفت تحصیلی. پور طبیعی، مهرداد و مشتاق، کاظم (۱۳۷۹). رابطه بین انگیزه و پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان. پژوهشنامه علوم آموزشی، سال دوم، شماره دوم، ۲۲-۱۸.

جباری، محمد؛ خداپناهی، اکبر و حیدری، اصغر (۱۳۸۲). مقایسه دانشجویان از لحاظ مسند مهارگذاری، باورهای انگیزشی و راهبردهای یادگیری.

جعفر نژاد، قاسم (۱۳۸۲). موقعیت‌های استرس‌زا سبک‌های کنار آمدن با آن در دانشجویان. پژوهش‌های روانشناختی، دوره ۱۱، شماره ۳-۴، ۳۴-۲۷.

چوبفروش زاده، آزاده (۱۳۹۵). اثربخشی درمان مدیریت تنش به شیوه شناختی رفتاری بر رضایت زناشویی زنان نابارور. مقاله ۵، دوره ۱۲، شماره ۴۷، صفحه ۵۹۶-۶۰۳.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

- حبیبی، فاطمه (۱۳۹۲). بررسی میزان توانایی دانش آموزان در درس ریاضی. طرح پژوهشی با حمایت شورای تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش استان یزد.
- حسینی، ملیحه و خیر، اعظم (۱۳۸۸). بررسی چگونگی پیش بینی اهمال کاری رفتاری تصمیم فراشناختی در دانشجویان. فصلنامه روانشناسی، دوره شانزدهم، ۴(۲)، ۱۸-۲۳.
- خوش کنش، فلور (۱۳۸۶). کمیت و کیفیت عملکرد تحصیلی دانش آموزان. ماهنامه تدبیر، شماره ۱۳۷، صص: ۲۶-۲۰.
- مهریان، مهتاب (۱۳۹۱). بررسی میزان تلاش خانواده ها برای پیشرفت تحصیلی نوجوانان. دومین کنفرانس بین المللی روانشناسی، علوم تربیتی و سبک زندگی؛ مشهد، دانشگاه تربت حیدریه.
- میکائیلی، سمانه (۱۳۹۱). تحوه آموزش و اثرات آن بر کیفیت تحصیلی دانش آموزان. فصلنامه روانشناسی تربیتی، شماره هفدهم، سال ششم، صص: ۴۱-۳۳.
- یاوری، محمود (۱۳۹۸). افزایش علاقه به درس ریاضی و ارتباط آن با پیشرفت تحصیلی نوجوانان. دو فصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی، سال دوم، شماره، ۴۵-۳۵.

Camoudja, N. (2009). Coping as a personality process: A personality domain of aspiration and subjective well-being personality and individual differences. **Journal of Psychology**, 28, 347-354.

Carver, F. (۲۰۱۷). Technology in exchange and academic stress. **Personality and Individual Differences**, 30, 503-515

Chave, M. (۲۰۰۷). academic stress and how to slove it. **Cognitive therapy and research** .5: 387-۹۳.